קדושת עזרת נשים

***

קדושת עזרת נשים

בבית הכנסת שבו אני מתפלל, 'ישראל הצעיר' דהנקוק פארק, לוס אנג'לס, נוהגים לקראת הימים הנוראים להסיט את המחיצה הקבועה בין עזרת הגברים לעזרת הנשים [בתוך חלל בית הכנסת], בכדי להוסיף מקומות לעזרת הנשים, ולתת מענה לנשים הרבות המעוניינות לבוא ולהתפלל בבית הכנסת בתקופת החגים.

בכל שנה, מעשה זה מעורר דיון מחודש, האם אין בכך איסור משום הורדה בקדושה, משום שקדושת בית הכנסת גדולה יותר מקדושת עזרת הנשים, וקיימא לן "מעלין בקודש ואין מורידין".

בשנת תשע"ב אמרתי אקום ואשנה פרק זה, לברר את יסודות קדושת בית הכנסת בכלל, וקדושת עזרת נשים בפרט, והמסתעף מכך לדברי הפוסקים בנדון דידן להלכה ולמעשה.

קדושת בית הכנסת

א. במסכת מגילה (כט, א) דרש רבי יצחק את הפסוק (יחזקאל יא, טז) "וָאֱהִי לָהֶם **לְמִקְדָּשׁ מְעַט**, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבל". ומפשטות דברי הגמרא נראה כי קדושת בתי הכנסת ובתי המדרש בזמנינו, היא בבחינת "מקדש מעט", ועל כן יש בהם חיוב "מורא", כדין "מורא מקדש", וכפי שנפסק בשו"ע (או"ח סי' קנא סע' א) "בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין נוהגים בהם קלות ראש, כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה, ואין אוכלים ושותים בהם ולא מתקשטים בהם ולא מטיילים בהם". וביאר המשנה ברורה (ס"ק א) "כי הם נקראים מקדש מעט, כמו דכתיב ואהי להם למקדש מעט, ובמקדש כתיב (ויקרא יט, ל) וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ, שיהא מוראו של השוכן בה עליו".

ומתוך כך, כתב החיי אדם (כלל יז אות ו) שהחיוב לנהוג קדושה בבית הכנסת ובבית המדרש הוא **מהתורה**: "קדושת בית הכנסת ובית המדרש גדולה מאד, ומוזהרים עליהם לירא ממי ששוכן בהם, כדכתיב ומקדשי תיראו. ולא בית המקדש בלבד, אלא כל מקום המקודש ובית המדרש נקרא מקדש מעט, כדכתיב ואהי להם למקדש מעט, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות (מגילה כט, א). וכתבו הפוסקים (יראים מצוה תט) דמצוה זו לירא מן המקדש נוהג בבית הכנסת ובית המדרש **מדאורייתא**".

אמנם הרמב"ן (הובא בר"ן מגילה דף ח' ע"א בדפי הרי"ף) כתב "דבית הכנסת עשו אותו **כתשמישי מצוה**, כסוכה ולולב, שנזרקים לאחר מצותן. **ובזמן מצוה יש בהן קדושה של כבוד**, כדאמרינן דנויי מצוה אסור להסתפק מהן כל שבעה". והר"ן הביא את דברי הרמב"ן וחלק עליו, וכתב בגדר קדושת בית הכנסת "כיון **שעיקרו לומר בו דבר שבקדושה, הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם**". ומתבאר בדברי הרמב"ן והר"ן שקדושת בית הכנסת **מדרבנן**.

קדושת עזרת נשים

נמצא כי נחלקו הראשונים, האם קדושת בין הכנסת מהתורה או מדרבנן. וכתב בשדי חמד (מערכת ב כללים סימן מג) כי לשיטת היראים והחיי אדם, שקדושת בית הכנסת מהתורה, **אסור מדאורייתא לנתוץ אבן מבית הכנסת**: "נלע"ד דלא נפלאת לומר דמה שכתב המרדכי (מגילה סימן תקכו) בית הכנסת נקרא מקדש מעט, ולכך אסור לנתוץ דבר מבית הכנסת, דתניא בספרי מנין לנותץ אבן מן ההיכל ומן העזרות שעובר בלא תעשה, שנאמר (דברים יב, ג-ד) וְנִתַּצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֹתָם וגו' לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם", עכ"ל. דאיסור תורה קאמר, וכדעת רבנן קדישי הנ"ל [היראים והחיי אדם] דסברי דקדושת בית הכנסת דאורייתא".

ב. ויש לדון האם קדושת בית הכנסת היא מחמת **שעצם המקום מקודש**, או שקדושתו נובעת מחמת **התפילות במקום**.

והנה השדי חמד (מערכת בית הכנסת סימן כט) התיר לקחת מנורה מבית כנסת קבוע לחדר שמתפללים בו באופן חד פעמי, ואין בזה חשש שמוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה יותר, בנימוק "דלא מיקרי תשמישי קדושה אלא כשדבר הקדוש צריך לאותו תשמיש, כדלוסקמא [ארון] דספרים וכיוצא בזה דמונחים ספרים עליהם. **אבל קדושת בית הכנסת הוא משום שהשכינה שורה בו**, ואין צורך לקב"ה בנרות, וכי לאורה הוא צריך". כלומר, ההלכה שאסור להוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה, נאמרה רק בתשמישי קדושה, שהדבר הקדוש צריך להם, כגון ארון ספר תורה, שספרי התורה "צריכים" את הארון להיות מונחים בו, ולכן יש קדושה בארון, ואסור להשתמש בו לשימושים בקדושה פחותה יותר. ומכיון שקדושת בית הכנסת היא משום השכינה השרויה בו, והשכינה אינה צריכה את אור המנורה, אין במנורה קדושה, ומותר לקחתה מבית הכנסת לחדר שמתפללים בו באופן חד פעמי.

ומבואר בדבריו, כי קדושת בית הכנסת היא "קדושה בעצם", בגלל שהשכינה שורה בו.

הגרי"ד סולובייצ'יק (פניני הרב, ביאורים בפרשת דברים אות ב) הסביר באופן נוסף מדוע קדושת בית הכנסת היא מחמת שעצם המקום מקודש, כי היא נובעת מהימצאות ספר התורה בבית הכנסת: **"עיקרו של המשכן** היה **הארון עם הלוחות**, ואשר על כן הוא דנקרא משכן העדות, על שם לוחות העדות. ואף בבית המקדש כן היה, שעיקרו של בית המקדש היה הארון עם הלוחות, ובית המקדש בלי לוחות אינו בית המקדש. ואף דבבית שני היה חסר הארון עם הלוחות, עיין רמב"ם ריש פ"ד מבית הבחירה שכתב שבעת שבנה שלמה את הבית וידע שסופו ליחרב, בנה בו מקום לגנוז בו הארון למטה במטמוניות העמוקות ועקלקלות ויאשיהו המלך צוה, וגנזו במקום שבנה שלמה וגו'. וביאר בזה רבינו בכוונת הרמב"ם, דבאמת אף בבית שני היה שמה הארון עם הלוחות דאי לאו הכי, לא היה על הבנין דין בית המקדש כלל. וכן משמע מדברי הרמב"ם ריש פי"א מהלכות תפילה **שבית הכנסת שאין בו ארון עם ספר תורה אי אפשר שתהיה לו קדושת בית הכנסת**". ולמדנו מדבריו, כי קדושת בית המקדש היתה מחמת שהיה בו ארון עם לוחות, ומשום כך גם קדושת בית הכנסת נובעת מכך שיש בו ארון עם ספר תורה.

קדושת עזרת נשים

ונראה כי דברי היראים והחיי אדם, שקדושת בית הכנסת מהתורה מדין "מקדש מעט", מבוארת על פי האמור לעיל, שקדושה זו מחמת **שעצם המקום מקודש**, היות ובמקום זה השכינה שורה, כמבואר בדברי השדי חמד, או בגלל הימצאות הארון והספר תורה בו, כדברי הגרי"ד.

ואילו מדברי הרמב"ן והר"ן שקדושת בית הכנסת **מדרבנן**, משמע שקדושת בית הכנסת אינה מחמת **שעצם המקום מקודש**, אלא חכמים קבעו בו קדושה מחמת **התפילות במקום**, כדברי הר"ן "כיון **שעיקרו לומר בו דבר שבקדושה**, הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם".

קדושת עזרת נשים

ג. ממוצא הדברים נבוא לדון בגדר קדושת עזרת הנשים בבית הכנסת, האם קדושת העזרת נשים פחותה מקדושת בית הכנסת, או שאין הבדל ביניהם, וגם בעזרת הנשים יש קדושה כקדושת בית הכנסת.

ובאמת מצינו בדברי החכמת אדם (כלל פו סע' טו) שכתב: "ונראה לי שאסור לסתור כותל בית הכנסת לעשות חלונות לעזרת נשים, **דעזרת נשים אין בו קדושת בית הכנסת כלל"**. ומבואר בדבריו, שיש בבית הכנסת קדושה מהתורה, ואילו בעזרת נשים אין קדושת בית כנסת כלל, ולכן אסור לסתור את כותל בית הכנסת כדי לעשות בו חלונות לעזרת נשים.

והנה בשו"ת דבר יהושע (סימן צו) הקשה: "ויותר תמוה לי מה שכתב בחכמת אדם דאין לעזרת נשים קדושה כלל וכלל, מה ראה לומר כן, הלא עכ"פ **נתייחד לתפילה**, שאף הנשים מחויבות בה, והרי משמע בגמרא במגילה (כט, א) גבי פלוגתת רבי יוחנן וריש לקיש אי קדושת בית הכנסת גדול או קדושת בית מדרש גדול, **דעיקר קדושת בית הכנסת היא מפני שמגדלים בו תפילה**, ולא מפני שעושים בו מצות, והרי גם בעזרת נשים מגדלים בו תפילה". דהיינו עיקר קדושת בית הכנסת היא מחמת התפילה, וגם בעזרת הנשים מתפללים. ומחמת קושיא זו כתב הדבר יהושע: "ואולי טעות סופר בחכמת אדם, ובמקום "כלל וכלל" צריך לומר "כל כך", אבל כאמור גם זה אינו ברור כל כך".

וכעין זה הקשה בשו"ת משנת יוסף (הלכות בית הכנסת סימן לח) על החכמת אדם: "ויש להבין דבר זה, מי גריעי תפלת נשים כל כך **שאין לבית הכנסת שלהם שום קדושה,** והרי כמה וכמה נשים צדקניות משכימות לעזרת נשים ושופכות לבן כמים נוכח פני ה', ואומרות התפלות וכל דבר שבקדושה כראוי".

ובשו"ת בית אבי (ח"ד סימן מד) הוסיף להקשות: "יסוד דברי האומרים דקדושת עזרת אנשים הוא משום דשם מקיימים העשה דונקדשתי בתוך בני ישראל, וזה לא שייך לומר בעזרת נשים, צ"ע לכאורה. דהרי גם נשים עונות קדושה וברכו שהוא גדר קידוש השם. וגם אפילו מצות עשה שהזמן גרמא מקיימות אע"פ שפטורות. ויש לומר נמי דמצות עשה של ונקדשתי בתוך בני ישראל נשים גם כן חייבות, דלא מצינו שדרשו חז"ל בני ישראל ולא בנות ישראל, והחינוך (מצוה שצז) כתב דנוהג בזכרים ונקבות. ומכל מקום גם נשים מוזהרות, וממילא מחוייבות ומקיימות מצות קידוש השם בקדושה וברכו גם בעזרת נשים. ולפי המסכת סופרים המובא במג"א בסי' רפ"ב גם קריאת התורה נשים חייבות ומקיימות בשמיעה, ולפי זה איני רואה שום הורדה על ידי שיעשה מחלק של עזרת אנשים עזרת נשים".

קדושת עזרת נשים

ד. ובביאור שיטת החיי אדם כתב המשנת יוסף: "ונראה על פי דברי מרן הבית יוסף (סוף סימן קנא) בשם המרדכי שקדושת בית הכנסת מקדש מעט היא מעין קדושת העזרה. ועיין בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן כח) שלכן צריך להעמיד הבימה באמצע כדוגמת המזבח. ושם בחתם סופר (סימן ל ד"ה במרדכי) כתב שהמקדש מעט דומה להיכל. ובשו"ת מהר"מ שיק (או"ח סימן עט) מסביר הטעם, דתפילותינו במקום תמידין, ואמירת הקטרת במקום הקטרתה עיי"ש. **ובקדושת בית המקדש היתה עיקר הקדושה בעזרה, ולא בעזרת נשים**. שכן כתב הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ז הי"א) שלש מחנות היו במדבר, מחנה ישראל ומחנה לויה ומחנה שכינה, וכנגדן לדורות וכו', ומפתח הר הבית עד פתח העזרה שהוא שער ניקנור, ממנו עולים מעזרת נשים לעזרת ישראל כמחנה לויה, ומפתח העזרה ולפנים מחנה שכינה והחיל ועזרת נשים מעלה יתירה בבית עולמים, עכ"ל בקיצור. הרי דמחנה **שכינה הוא רק מעזרת ישראל ופנימה, ולא עזרת נשים**. וכמו כן **במקדש מעט שלנו, מקום השראת השכינה הוא אם כן רק בבית הכנסת של האנשים**, שהיא כעין העזרה**, ולא בעזרת נשים שלנו**, שהיא כעין העזרת נשים שבמקדש".

ומוסיף המשנת יוסף: "וגם כמו שבהיכל ובעזרה היה המזבח, הארון, הפרוכת, ובית קודש הקדשים. והמנורה, וכהנים בעבודתם, ולויים בדוכנם, וישראל במעמדם. כמו כן כל זה יש לנו כדוגמתו במקדש מעט שלנו, הבימה כדוגמת המזבח, ארון הקודש והפרוכת, נרות בית הכנסת, הכל כדוגמת בית המקדש. ועשרה מישראל מתפללים בציבור במקום תמידין. ואומרים קדושה וברכו וקדיש וכו', וכל זה לא היה בעזרת נשים שבמקדש, ואין לנו גם בעזרת נשים שבמקדש מעט, והיינו טעמא דקלישתא קדושתה. [וכעין דברי הגרי"ד סולובייצ'יק, שקדושת בית הכנסת נובעת מהימצאות הארון והספר תורה בו, וענין זה לא שייך בעזרת נשים].

ומבואר בדבריו כי החכמת אדם, לשיטתו שפסק בספרו חיי אדם כדעת היראים, שקדושת בית הכנסת **מהתורה** נובעת מחמת **שעצם המקום מקודש** מדין "מקדש מעט", ועל כן יש להשוות את קדושת בית הכנסת ועזרת הנשים שבו, לקדושת בית המקדש. וכשם שבבית המקדש היתה עיקר הקדושה בעזרת ישראל ולא בעזרת נשים, גם בבית הכנסת יש קדושת השראת השכינה בעזרת הגברים ולא בעזרת הנשים. והדברים מתבארים בפרט לפי דברי הגרי"ד, שיסוד קדושת בית הכנסת נובע מחמת הימצאות הארון והספר תורה בו, ומכיון שהמחיצה מבדילה בין הארון לעזרת הנשים, קדושת בית הכנסת מחמת הארון והספר תורה היא רק בעזרת הגברים ולא בעזרת הנשים.

ה. ברם אם קדושת בית הכנסת אינה מחמת **שעצם המקום מקודש**, אלא חכמים קבעו בו קדושה מחמת **התפילות במקום**, הרי שגם בעזרת נשים יש קדושה בגלל התפילות שמתפללות בה הנשים, וכפי שכתבו בשו"ת שואל ומשיב (קמא ח"ב סימן כב) "**נשים חייבות בתפילה** (שו"ע סי' קו), ולכן **בית כנסת של נשים קדושה יש בו**". ובערוך השלחן (סי' קנד אות ז) "בית הכנסת של נשים **יש עליה קדושת בית הכנסת** כיון שהנשים מתפללות שם". וכן נקט להלכה הפרי מגדים בחיבורו ראש יוסף על מסכת מגילה (כח, ב) "ונראה שיש להחמיר בעזרת נשים כמו בבית הכנסת עצמה" [בשו"ת חלקת יואב (או"ח סימן ד) הוכיח "**דעזרת נשים יש לה דין בית הכנסת** מהא דנהוג בכל תפוצות ישראל להדליק נרות בעזרת נשים ביו"ט

קדושת עזרת נשים

ביום, דהוא רק מטעם דמיקרי צורך קצת דבאורים כבדו ה' (עי' סי' תקיד סעי' ה), ואם כן בעזרת נשים למה יהיה מותר. ועל כרחך דגם בעזרת נשים יש בה משום באורים כבדו את ה', כיון דנשים חייבות בתפילה דרחמי נינהו"]..

ומתוך כך יצא בשו"ת תשובות והנהגות (ח"א או"ח סימן קסד) לעורר על כך שיש לשמור על קדושת בית הכנסת ברחבת הכותל המערבי גם במקום המיועד לנשים: "ונראה להעיר עוד באזהרה שלעניות דעתי בכל רחבת הכותל **שמתפללים שם יש קדושת בית הכנסת עלה**, ואסור מן הדין לדבר שם דברי חולין או לאכול ולשתות. וגם ברחבת התפילה לנשים יש ליזהר, וכמבואר באחרונים **שגם עזרת נשים קדושת בית הכנסת עלה**, כיון **שמיועד לעבודת התפילה**".

ומבואר בדברי הפוסקים הנ"ל, כי קדושת עזרת נשים אינה פחותה מקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת, וגם בעזרת הנשים יש קדושה **השווה לקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת.** וטעם הדבר, היות וקדושת בית הכנסת נובעת מחמת **התפילות במקום**, ונשים מתפללות שם, בוודאי עזרת נשים שווה בקדושתה לקדושת עזרת הגברים.

ושיטתם מובנת על פי המתבאר בדברי הרמב"ן והר"ן שקדושת בית הכנסת **מדרבנן**, כי חכמים קבעו בו קדושה מחמת **התפילות במקום**, וכדברי הר"ן "כיון **שעיקרו לומר בו דבר שבקדושה**, הטילו בו חכמים קדושה מדבריהם", ועל כן אין הבדל בין קדושת עזרת נשים לקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת.

ו. ויש פוסקים הסוברים כי גם לעזרת הנשים יש קדושה, אלא שקדושתה פחותה מקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת, וכפי שכתב בשו"ת שאלת שלום (סימן קפ) במענה לשאלה האם מותר להפוך עזרת נשים לדירת מגורים עבור שמש בית הכנסת: "לדעתי הדבר ברור דכיון שמתחילה נבנה לשם עזרת נשים לבד, **ודאי חל עליה שם קדושה**, דאף דוודאי **דאינו דומה עזרת נשים לעזרת אנשים, דקדושתו חמורה יותר**, אבל בכל זאת גם בעזרת נשים קדושה יש בה, דהרי הנשים אומרים בה דברים שבקדושה ומתפללים בה וגם הם חייבים בתפילה מדינא כמבואר, ודאי יש בה קדושה, ואסור להורידו מקדושתו".

ובטעם הדבר כתב בשו"ת משנת יוסף (סימן לח) "גם אם אין לעזרת נשים **קדושת שכינה** של בית הכנסת, אבל על כל פנים **מקום קדוש הוא מצד תפילות הנשים**".

והביא ראיה לשיטה זו מדברי הרמ"א (או"ח סי' פח סע א) "יש שכתבו שאין לאשה נדה בימי ראייתה ליכנס לבית הכנסת או להתפלל או להזכיר השם או ליגע בספר. ויש אומרים שמותרת בכל, וכן עיקר. אבל המנהג במדינות אלו כסברא ראשונה". ובוודאי כוונת הרמ"א לכניסת האשה [בימי נידותה] לעזרת הנשים "דבבית הכנסת של אנשים מאי עבידתייהו, ואם אין לעזרת נשים שום קדושה, למה לא תכנס בימי נידותה, תכנס ובלבד שלא תסתכל בספר תורה בשעת הגבהה, כמ"ש הט"ז שם סק"ב. אלא ודאי יש לעזרת נשים קדושת עצמה, שלא גרעה משאר תשמישי מצוה".

ומבואר כי קדושת עזרת נשים פחותה מקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת, כי קדושת בית הכנסת היא קדושת השכינה מדין מקדש מעט, ואילו בעזרת הנשים אין קדושה מחמת קדושת השכינה אלא רק מחמת התפילות של הנשים. וביאור שיטה זו בגדר קדושת עזרת נשים הוא, שהקדושה בעזרת נשים אינה מחמת **שעצם המקום מקודש בקדושת השכינה**, אלא **חכמים** קבעו בו קדושה מחמת **התפילות במקום** [כשיטת

קדושת עזרת נשים

הרמב"ן, או כשיטת הר"ן שקדושתה מדרבנן מחמת אמירת דברים שבקדושה]. ולפיכך קדושת עזרת הנשים פחותה מקדושת עזרת הגברים שבבית הכנסת, שהיא "קדושת השכינה", דהיינו קדושה **מהתורה**, מדין "מקדש מעט".

בשו"ת דברי חיים (או"ח ח"ב סימן יד) כתב הסבר אחר, מדוע קדושת עזרת נשים פחותה מקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת, היות ו"יש הרבה דברים דברי קדושה שקבועים דווקא בעזרת אנשים ולא בעזרת נשים, כמו תקיעת שופר דקדושתו כעין פנים דקודש הקדשים, כמבואר במסכת ראש השנה (כו, א), ונשים אין חייבים כלל בתקיעת שופר. וכן הלל ולולב ושמחה דהוא קבוע בעזרת אנשים, ולא בעזרת נשים, שפטורים המה, דהוי מצות עשה שהזמן גרמא. וכן קריאת מגילה, לכמה פוסקים נשים אינם חייבים בקריאה. וכן נר חנוכה בבית הכנסת לפרסומי ניסא, הוא רק בעזרת אנשים. וקריאת ארבע פרשיות, דארבע פרשיות נשים פטורות. ועוד הרבה דברי קדושה שאין עושין בעזרת נשים, ואין חייבים בו כלל".

ובדבריו מבואר כי הטעם לקדושת בית הכנסת אינו נובע רק מחמת **התפילות במקום**, אלא מחמת **דברי הקדושה** שנאמרים בו [תקיעת שופר, הדלקת נר חנוכה, קריאת ארבע פרשיות ומגילה]. ולכן קדושת עזרת הגברים בבית הכנסת גדולה יותר מקדושת עזרת נשים, מכיון שבעזרת נשים לא נאמרים דברי הקדושה הנ"ל.

וגם לדעת האבני נזר (או"ח סימן לג) קדושת עזרת הנשים פחותה מקדושת בית הכנסת, כמבואר בדבריו בנדון פתיחת חלונות בקיר בית הכנסת לצורך עזרת הנשים: "הדבר ברור אף לשיטת האליה רבה (סימן קנג סע' ג) אין היתר [לסתור מכתלי בית הכנסת] אלא בצריך לדבר הקדש, בכהאי גוונא לא חשיב מקלקל, מה שאין כן בנדון דידן שצריך לחלון בעזרת נשים, והנשים אינן מצטרפות לדבר שבקדושה, ואף שיכולות לענות, מכל מקום אינן מחוייבות בדבר, גם לא חשיב בית כנסת, ואין בו משום קדושה, ועל כל פנים לאו כקדושת בית הכנסת. ובכהאי גוונא ודאי חשיב השחתה לבית הכנסת כיון שאין צריך להקדש בית הכנסת".

ובשו"ת משנת יוסף מבואר טעם נוסף מדוע קדושת עזרת נשים פחותה מעזרת הגברים, על פי דברי הרמב"ם בהלכות בית הבחירה (פ"ז הי"ז) שטמא מת שנכנס לעזרת נשים אינו חייב חטאת, אבל אם נכנס לעזרת ישראל חייב כרת. ויש ללמוד מכך, שקדושת עזרת נשים פחותה מעזרת גברים, לא רק משום שאינה "מחנה שכינה" כעזרת ישראל, אלא גם במעלות הטהרה, פחותה עזרת נשים מעזרת ישראל. ועל כן גם בקדושת עזרת הנשים בבית הכנסת, שהוא "מקדש מעט", קדושתה פחותה מקדושת עזרת הגברים.

לעומתם, בשו"ת דבר יהושע (סימן צו) הגדיל להביא מדברי מהרי"ד מבעלז, שקדושת עזרת נשים גדולה יותר מקדושת עזרת הגברים: "ואמת ניתן לכתוב מה ששמעתי מפה קודש כ"ק מרן הגה"ק רשכבה"ג מהרי"ד מבעלז זצוקללה"ה, שאמר בשם פוסק קדמון אחד **שקדושת עזרת הנשים עוד גדולה יותר מבית הכנסת דאנשים**, משום דבאנשים מתחלקת הקדושה לקדושת בית הכנסת וקדושת בית המדרש, לפי שיש להם קדושת תורה וקדושת תפילה. אבל נשים שאין להם רק תפילה בלבד, הם מתקדשים בתפילתם בלבד, כמו שאנשים מתקדשים בתורה ותפילה ביחד, לפיכך בית תפילתן מתקדש בקדושת תורה ותפילה ביחד עכ"ד הקדושים" [ידידי רבי יחזקאל בקנרוט, סיפר לי שבפתיחת בית החסידים של מודז'יץ באחוזת ברכפלד, נרכש קארוון [מבנה נייד] זמני קטן [פחות מחמשים מטר רבוע, כולל חדרי שרות], על פי הוראת

קדושת עזרת נשים

האדמו"ר הנחלת דן, ייחדו חלק מהקארוון לעזרת נשים קבועה. והאדמו"ר אמר בשם זקנו הדברי ישראל ממודז'יץ, שתפילות הנשים בדמעות חשובות עד כדי כך שתפילות האנשים עולות לשמים רק דרך עזרת הנשים. והוסיף ואמר: שלמרות שהנשים של היום אינן הנשים של פעם, שהיו ישובות במשך כל התפילה וממחטות בידיהן לניגוב דמעותיהן, והיום נוכל למצוא רק מיעוט נשים כאלו, בכל זאת דמעתן מצויה יותר מהאנשים, וכידוע "שערי דמעה לא ננעלו", ומשום כך ראוי לבית כנסת שיהיה לו עזרת נשים קבועה שנשים תוכלנה לבוא להתפלל שם].

לסיכום, נתבארו בדברי הפוסקים ארבע שיטות בדין קדושת עזרת נשים:

[א] אין בה קדושה כלל [חכמת אדם], כי קדושת בית הכנסת מדין "מקדש מעט", וכשם שבבית המקדש היתה עיקר הקדושה בעזרת ישראל ולא בעזרת נשים, גם בבית הכנסת יש קדושת השראת השכינה בעזרת הגברים ולא בעזרת הנשים.

[ב] שווה בקדושתה לקדושת עזרת הגברים [שואל ומשיב, ערוך השלחן, חלקת יואב, תשובות והנהגות]. היות וקדושת בית הכנסת נובעת מחמת **התפילות במקום**, שפיר עזרת נשים שווה בקדושתה לקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת, בגלל התפילות שהנשים מתפללות שם.

[ג] יש בה קדושה, אבל פחות מעזרת הגברים. כי קדושת בית הכנסת היא קדושת השכינה מדין מקדש מעט, ואילו בעזרת הנשים אין קדושה מחמת קדושת השכינה אלא רק מחמת התפילות של הנשים [שאלת שלום]. או בגלל שקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת גדולה יותר מקדושת עזרת נשים, מכיון שבעזרת נשים לא נאמרים דברי הקדושה הנ"ל [דברי חיים].

[ד] קדושה יותר מעזרת הגברים [מהרי"ד מבעלז]. כי הנשים מקדשות את בית תפילתן.

על פי דברי הפוסקים הנ"ל, נראה לדון בהלכות קדושת עזרת נשים.

• • •

עשיית קפנדריא בעזרת נשים

ז. בשו"ע (או"ח סימן קנא סע' ה) נפסק: "היו לבית הכנסת שני פתחים, לא יכנס בפתח זה לעשותו דרך לצאת בפתח השני לקצר דרכו". ובשו"ת רבבות אפרים (ח"א סימן קכ) דן ידידי רבי אפרים גרינבלט "בדבר שאלתו שאסור לעשות קפנדריא [לקצר את דרכו] בבית הכנסת, איך הדין אם מותר לעשות בעזרת נשים קפנדריא", על פי דברי הפוסקים המובאים לעיל, וכתב: "עומד לנגדינו דברי החכמת אדם שכתב דאסור לסתור כותל בית הכנסת לעשות חלונות, דעזרת נשים אין בו קדושת בית הכנסת כלל וכלל. ואם כן לפי זה יהיה מותר לעשות דרך שם. אבל נראה הלא לפי דברי הר"ן במגילה פ"ד כל הקדושה הוא רק מדרבנן, ואם כן מדוע קדושה מדרבנן לא תחול על עזרת נשים שלפעמים אנשים מתפללים שם ביחידות, וגם כן הלא נשים שומעות שם דברי קדושה מעזרת ישראל, וכן הן מתפללות שם".

קדושת עזרת נשים

והוסיף הרבבות אפרים: "אבל מצינו [שיש בעזרת נשים] קדושה קלה, וכמו שכתב באגרות משה (או"ח סימן נא) שמותר לעשות מקוה בעזרת נשים ולא כתב בבית הכנסת, משמע דקדושת בית הכנסת חמורה, וקדושת עזרת נשים גם כן יש בה קדושה, ולכן התיר להפקיע הקדושה לעשות תיקון גדול, אבל מודה דקדושה יש בה. וכן כתב לי ידידי הרב ר' ישראל יוסף יעקובויץ הנ"ל, ששמע ממו"ר הרה"ג ר' משה פינשטיין, דאסור לעשות קפנדריא מעזרת נשים, ולכאורה הלא בחכמת אדם מבואר דמותר, ולכאורה אם כן יש להחמיר. ועי' שדי חמד (כללים סימן מג) שהאריך לבאר קדושת בית הכנסת אם הוא מהתורה או מדרבנן. ואם כן בעל כרחך צריך לומר דלדעת הגר"מ פיינשטיין כלפי בית הכנסת אין בעזרת נשים קדושה, וזהי שיטת החכמת אדם. אבל לכשעצמו יש בעזרת נשים קדושה. וראיה, הא בעזרת נשים בבית המקדש היה קדושה. וראיה מדברי שו"ת שואל ומשיב קמא (ח"ב סימן מב) שכתב דגוף בית הכנסת של נשים יש בו קדושה, ולכן כתב דמותר להרחיב ולפתוח חלונות לעזרת נשים, ולא כמו שאחד אסר. ואם כן משמע דלכולי עלמא יש קדושה, ורק דעת החכמת אדם דלגבי בית הכנסת אין לעזרת נשים קדושה. ואם יש בו קדושה כדעת השואל ומשיב והגרמ"פ, אם כן בוודאי אין לעשות דרך שם מעבר".

והנה מדברי הרבבות אפרים למדנו חידוש בהבנת שיטת החכמת אדם, שאין הכוונה בדבריו שאין כלל קדושה בעזרת הנשים. אלא כוונתו שכלפי בית הכנסת אין בעזרת נשים קדושה, כי קדושת עזרת הגברים בבית הכנסת גדולה יותר מקדושת עזרת הנשים. אולם ודאי שיש קדושה בעזרת נשים מצד עצמה.

נמצא איפוא, כי השאלה האם מותר לקצר את הדרך, בהליכה דרך עזרת נשים, תלויה בשיטות הפוסקים בגדר הקדושה בעזרת נשים: לפי ההבנה הפשוטה בשיטת החכמת אדם, שאין כלל קדושה בעזרת הנשים, אין איסור "לעשות קפנדריא" דרך עזרת הנשים.

אולם לפי הבנת הרבבות אפרים בדבריו, ולפי שיטות הפוסקים שיש קדושה בעזרת נשים מחמת תפילותיהן של הנשים, אפילו אם היא פחותה מקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת, אסור לקצר את הדרך באמצעות הליכה בעזרת הנשים.

נישוק בניו הקטנים בבית הכנסת

ח. הרמ"א פסק בהלכות תפילה (או"ח סי' צח סעי' א) "אסור לאדם לנשק בניו הקטנים בבית הכנסת", ויש לדון האם הלכה זו נאמרה גם בעזרת נשים, או לא.

והובא בשם הגרי"ש אלישיב (ספר אשרי האיש, דיני קדושת בית הכנסת עמ' קנה) שיש להקל להתיר לנשק בניו הקטנים בעזרת נשים.

אולם לכאורה גם דין זה תלוי ועומד בשיטות הפוסקים, בגדרי הקדושה בעזרת נשים:

לפי ההבנה הפשוטה בשיטת החכמת אדם, שאין כלל קדושה בעזרת הנשים, אכן מסתבר שיש להקל להתיר לנשק בניו הקטנים בעזרת נשים. כמו כן גם אם נאמר שיש בעזרת נשים קדושה אך היא פחותה מקדושת בית הכנסת [שאלת שלום דברי חיים], יתכן שיש להקל לנשק בניו הקטנים בעזרת הנשים.

קדושת עזרת נשים

אולם אם עזרת הנשים שווה בקדושתה לקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת [שואל ומשיב, ערוך השלחן, חלקת יואב, תשובות והנהגות]. או שקדושתה אפילו גדולה יותר מקדושת עזרת הגברים [מהרי"ד מבעלז], אין כל מקום להקל ולהתיר לנשק בניו הקטנים בעזרת נשים.

• • •

הפיכת עזרת גברים לעזרת נשים

ט. עתה נשוב לבירור השאלה שפתחנו בה, האם מותר להסיט את המחיצה הקבועה בין עזרת הגברים לעזרת הנשים, בכדי להוסיף מקומות לעזרת הנשים. ובפשטות, גם דין זה תלוי ועומד בשיטות הפוסקים, בגדרי הקדושה בעזרת נשים.

לפי ההבנה הפשוטה בשיטת החכמת אדם, שאין כלל קדושה בעזרת הנשים, ברור שאסור להוריד מקדושת בית הכנסת לקדושת עזרת הנשים, ואין להסיט את המחיצה הקבועה.

גם לדעת הפוסקים שיש בעזרת נשים קדושה אלא שקדושה זו פחותה מקדושת בית הכנסת, ברור כי אסור להוריד מקדושת בית הכנסת לקדושת עזרת הנשים, וכפי שכתב הדברי חיים בהמשך דבריו [לעיל **אות ו**] שקדושת עזרת נשים פחותה מקדושת עזרת הגברים בבית הכנסת "אם כן לעשות מבית הכנסת דאנשים בית הכנסת דנשים, הוי הורדה מקדושה חמורה, ולכן בודאי אין משנים. וכן כתבו כמעט כל האחרונים, וגם בדורותינו ראיתי כמה תשובות שאסור להוריד מעזרת אנשים לעזרת נשים, ולא פלפלו רק באיזה אופן להתיר וגם אנכי בעניותי מן המנויים".

וכן מובא בשם הגרי"ד סולובייצ'יק (פניני הרב, ליקוטי הנהגות עמ' מז) שאסר להפוך חלק מעזרת גברים לעזרת נשים, אלא אם כן יפקיעו מקודם לכן את קדושת בית הכנסת מהמקום שרצו להפוך לעזרת הנשים: "מעשה אירע שבנו בית הכנסת חדש ולא שיערו על נכון, ועשו את עזרת הנשים קטנה מדי ועזרת הגברים גדולה מדי, ונתעוררה השאלה היאך אפשר לקחת חלק מעזרת הגברים ולשנותו לעזרת נשים, מאחר שכתבו הפוסקים שיש בזה משום מעלין בקודש ולא מורידין. והורה רבינו [הגרי"ד] על פי דברי האחרונים שמתחילה יגבילו אותו החלק שמעזרת הגברים [שירצו לשנות] בחבלים שלא יתפללו גברים שם על כמה שבועות, ואחר כך ימכרו אותו למישהו פרטי על מנת להפקיע את קדושתו, ורק אחר כך יקנוהו [חברי בית הכנסת] בחזרה מאותו האדם הפרטי ויקדשוהו בקדושת עזרת נשים".

אולם לדעת הפוסקים שקדושת עזרת הנשים שווה או אף גדולה יותר מקדושת עזרת הגברים, ודאי שאין כל מניעה להוסיף מקומות לעזרת הנשים מתוך עזרת הגברים, וכפי שכתב במפורש בשו"ת דבר יהושע בהמשך דבריו המובאים לעיל [**אות ו**]. ובדבריו מבואר טעם נוסף להיתר: "עוד נלע"ד לדון בדבר חדש, דהיכא דהנתיצה [מכותל עזרת הגברים] היא להרחיב את העזרת נשים כדי שיוכלו נשים הרבה לבוא שמה ולהתפלל עם הציבור, הוי ליה תיקון גם לבית הכנסת דאנשים, דענין זה של **ברוב עם הדרת מלך** מתקיים גם על ידי ריבוי נשים, דאע"פ שאין מצטרפין לעשרה מכל מקום מצטרפין **לרוב עם**. לפיכך שפיר

קדושת עזרת נשים

אע"פ שאין עזרת נשים קדושה כל כך כמו בית הכנסת, מכל מקום על ידי העזרת נשים מתקדש הבית כנסת טפי, והוי ליה עילוי לקדושת בית הכנסת, ממילא מותר לנתוץ אבן מבית הכנסת לצורך עזרת נשים דהוי ליה כמו לצורך בית הכנסת". ודבריו מחודשים ביותר, שגם נשים נחשבות ל"עם" שמתקיים בו דין "ברוב עם הדרת מלך", וממילא ודאי יש בשל כך קדושה בעזרת הנשים, ואין כל איסור להקצות חלק מעזרת בית הכנסת לצורך עזרת הנשים.

י. ונראה כי בנדון דידן יש טעמים נוסף להקל להסיט את המחיצה הקבועה בין עזרת הגברים לעזרת הנשים, בכדי להוסיף מקומות לעזרת הנשים:

[א] היות ולא מדובר במצב קבוע אלא בדבר זמני, לצורך תפילות הימים הנוראים בלבד, אין כל איסור בזה, וכפי שנקט לדינא בשו"ת יביע אומר (חלק י או"ח סימן טו) בנדון דידן:

"אף על פי שקדושת בית הכנסת יותר חמורה, כיון שאין הגבאים עושים שם פעולה החלטית של הורדה מקדושתה, ורק באופן זמני מפני העומס הרב שבעזרת נשים נותנים מקום לנשים בפאתי בית הכנסת להתפלל שם בימים הנוראים, ולענות אחר הש"צ כל דבר שבקדושה, והוא רק בדרך עראי, ומיד לאחר הימים הנוראים מחזירים הכל לקדמותו, לפע"ד אין בזה חשש כלל משום הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה. וכמו שכתב הגאון מהרש"ם בדעת תורה (סי' קנד), שאם מוריד מקדושה חמורה לקדושה קלה לפי שעה, ואחר כך חוזר ומעלהו לקדושה חמורה, עי' להמקנה בקידושין (נה, א) דשרי". ויסוד זה מבואר גם בשו"ת אמרי יושר (סימן קעד) שכתב בנדון דידן: "והנה מצד הורדת קדושה כבר כתבתי בתשובה דבבית הכנסת ליכא איסור הורדה מקדושה, על ידי זה שיתפללו שם נשים לפי שעה".

וכן נראה מדברי רבי יצחק זילברשטיין, רבה של רמת אלחנן בבני ברק, שכתב בספרו חשוקי חמד (מגילה כו, ב) בנדון דידן: "ואין לומר שהדבר מותר מכיון שאינו מוכרו אלא משאילו לעזרת נשים ומיד לאחר ימים הנוראים יחזור לקדמותו, דהא אמרינן במגילה (כו, ב) חלופה וזבונה שרי, אוגורה ומשכונה אסור. ופירש רש"י, שאם מוכרים אותו חלה הקדושה על החילוף או על הדמים, משא"כ להשכירו או למשכנו. אך מסתבר דכל מה שדיברו הפוסקים היינו לעשות מעזרת אנשים עזרת נשים **קבועה**, אבל לעשות עזרת נשים **עראי** יתכן דמותר, כיון שלמעשה אינו הופכו לעזרת נשים, אלא שהנשים מתפללות שם באופן עראי".

[ב] עוד נראה לענ"ד להתיר להפוך חלק מעזרת הגברים לעזרת נשים, על פי דברי המגן אברהם (או"ח סי' קנג ס"ק ו) כי איסור מכירת בית הכנסת [שמוריד מקדושתו לחולין] לא נאמר "אלא במכרו בענין שלא יהיה אחר כך בית הכנסת, אבל אם יהיה בית הכנסת מותר, אפילו משל רבים ליחיד". וחזר המג"א על דבריו (שם ס"ק כז) "ומיהו דעת הפוסקים, משל רבים ליחיד שרי, כל שאין מפקיעין קדושתה". כלומר, אין איסור במכירת בית כנסת שמתפללים בו רבים לשימושם של יחידים המתפללים בו, כי סוף כל סוף לא פוקעת קדושת בית הכנסת לחלוטין, היות ובית הכנסת אינו נהפך לחולין. ולפי זה היה נראה לומר, כי מקום עזרת הנשים מוגדר כ"בית כנסת של יחידים", שהרי תפילת נשים נחשבת כתפילת היחיד. ולפיכך כאשר הופכים חלק מעזרת הגברים בבית הכנסת, שהוא בגדר "בית כנסת של רבים", לעזרת נשים, אין איסור של הורדה מקדושה חמורה לקדושה קלה.

קדושת עזרת נשים

אולם בהשלמות לשו"ת בית שלמה (סימן כח) ביאר את דברי המג"א, שכוונתו "רק להתיר באם היחיד יקבץ שם בכל יום עשרה להתפלל בו בציבור, ורק שיהיה שמה בית כנסת של יחיד, בזה הוא מתיר שהרי אינו מפקיע מקדושתה", ולפי זה נראה ש"אין זה ענין לעזרת נשים, דלא יהיה שום קיבוץ ומנין עשרה לעולם, ונשים לא חשיבי צבור דמאה כחד דמיין".

[ג] טעם נוסף להיתר מבואר בדברי שו"ת קרן לדוד (או"ח סימן לג) שכתב: "ולכאורה יש מקום לומר לפענ"ד, דעד כאן לא פליגו האחרונים הנ"ל אם העזרת נשים קדוש כקדושת בית הכנסת או לא, אלא אם העזרת נשים הוא **חדר בפני עצמו סמוך לעזרת האנשים**, כמו שהוא בבתי כנסיות דמדינת פולין. אבל אם הוא **בנוי בתוך חלל הבית הכנסת דאנשים**, כמנהג הרבה בית כנסיות דמדינתינו [הונגריה], שאנשים למטה ונשים למעלה בגזוזטרא שקורין 'גאלעריא' שבנוי באויר העזרת אנשים מוקף מחיצות ומלמעלה הוא פתוח לגמרי לעזרת אנשים, בכהאי גוונא יש לומר דשפיר אית ביה קדושה כעזרת אנשים". לדעת הקרן לדוד, כל הנדון שנתבאר בהרחבה לעיל האם בעזרת נשים יש קדושה כבעזרת הגברים, הוא רק כאשר עזרת הנשים היא חדר נפרד הנמצא בסמוך לעזרת גברים, **מחוץ לחלל בית הכנסת**, ובזה דנו האחרונים, האם יש בעזרת הנשים קדושה כבעזרת הגברים, או לא. אולם כאשר עזרת הנשים נמצאת בקומה גבוהה יותר מעזרת הגברים **אך בתוך חלל בית הכנסת**, ברור שדיני קדושת בית הכנסת חלים על כל חלל בית הכנסת, לרבות עזרת הנשים שבתוכו, וקדושת עזרת הנשים שווה לקדושת עזרת הגברים. וברור שהוא הדין בנדון הזזת מחיצה **בתוך בית הכנסת** [כמו בבית הכנסת שבו אני מתפלל, 'ישראל הצעיר' דהנקוק פארק, לוס אנג'לס].

סוף דבר: השאלה האם מותר להסיט את המחיצה הקבועה בין עזרת הגברים לעזרת הנשים, כדי להוסיף מקומות לעזרת הנשים, תלויה במחלוקת הפוסקים, בגדרי הקדושה בעזרת נשים:

לדעת הסוברים שאין כלל קדושה בעזרת הנשים, או שיש בעזרת נשים קדושה אלא שקדושה זו פחותה מקדושת בית הכנסת, אסור להוריד מקדושת בית הכנסת לקדושת עזרת הנשים.

אולם לדעת הפוסקים שקדושת עזרת הנשים שווה או אף גדולה יותר מקדושת עזרת הגברים, ודאי שאין כל מניעה להוסיף מקומות לעזרת הנשים מתוך עזרת הגברים.

ברם גם לדעת הסוברים שיש בהפיכת חלק מעזרת הגברים לעזרת נשים הורדה מקדושת בית הכנסת, נראה כי באופן שהדבר נעשה לתקופה מוגבלת ולא בקביעות, כגון לצורך תפילות הימים הנוראים, וכן כאשר עזרת הנשים נמצאת בתוך חלל בית הכנסת, אין כל איסור בדבר.